

НЕКОЛИКО СТРАТЕГИЈА ЗА УПИС СТЕЊАКА НА УНЕСКОВУ ЛИСТУ СВЈЕТСКОГ КУЛТУРНОГ И ПРИРОДНОГ НАСЉЕЂА

Основна питања

- 1) Ко је саградио стећке?
- 2) Ко почива испод стећака?
- 3) Како су саграђени?
- 4) Које теорије већ постоје и стварају се данас о тој теми?
- 5) Засто су стећци у ствари уопште важни?

Мали подсјетник

На простору Босне и Херцеговине, сусједне Хрватске, Црне Горе и Србије регистровано је око 90.000 стећака. Њихова тежина варира од 100 кг до више тона. Највећи број стећака су једноставне камене громаде без украса и натписа. Врло мали број њих носи изгравиране мотиве, а још мање их је с гравурама и натписима (епитафима). Они су најчешће на глагољници, босанчици и другим писмима. Мањи број натписа још није одгонетнут. Једно од писама употребљених за писање епитафа још није идентификовано.

Ради се углавном о надгробним споменицима које формирају некрополе. Врло су ријетки осамљени стећци. Грађени су од 9. (неки тврде од 11) до 15. стољећа. Најчешће су у облику пуног (компактног) саркофага, коцке и различитих полиедара. Неки, тзв. сљеменаци, личе на кућице с кровом.

Натписи и епитафи често су поетског или филозофског садржаја. Инспирисали су пјеснике (нпр. Мака Диздара), сликаре и друге умјетнике. Најпознатији мотив који се налази на тзв. Згошћанском стећку (људска фигура с огромном уздигнутом руком у знак поздрава, завјета или нечег другог, то још није са сигурношћу одгонетнуто) био је годинама најавни 'лого' за некадашњу ТВ Сарајево. Виђен милионима пута од стране милиона гледалаца постао је неком врстом праобрасца за стећак.

На неким од стећака можемо срести неку врсту средњовјековног наивног стрипа с упрошћеним ликовима незграпних чудноватих пропорција, животиње (јелене, коње, вепрове итд.), митске животиње типа змаја, сцене из лова, турнира, плесова (кола) итд. Најчешћи симбол присутан на стећцима је круг који вјероватно симболизује сунце, полумјесец, разне врсте крстова, мноштво флоралних мотива, розета, дјетелина, спирала итд.

Неспретност и наивност изведбе гравура на стећцима већ поставља питање о кашњењу Балкана у односу на остале европске земље које су у средњем вијеку посједовале знатно софистициранија знања и технике.

Зашто заштитити стећке?

- Зато јер су то конкретни свјedoци постојања култура, вјеровања, традиција, легенди и начина живота разних народа који су у средњем вијеку живјели на подручју данашње БиХ и сусједних земаља.

- Јер су јединствен феномен у Европи.
- Оштећења на стећцима су сваким даном већа и већа због временских непогода, свакојаким загађења и немара уопште.
- О њима се нико озбиљно не брине. Институције попут Земаљског музеја у Сарајеву који окупља најљепше примјерке немају одговарајућа средства.

Шта учинити за њихову заштиту?

Предложити, на примјер, њихову кандидатуру за Унескову Листу свјетског културног наслеђа:

- Зато јер ће се тако о њиховом постојању и тренутном лошем стању пробудити шири интерес код локалног становништва као и међународне заједнице
- За њих ће се заинтересовати млађи стручњаци и умјетници
- Медијско покриће може постати квалитетније и разноврсније
- Субвенције, подстицаји и помоћ за одржавање, рестаурацију и обуку особља могу се лакше добити
- У случају природне катастрофе или конфликта (рата, нереди итд.) стећци посједују симболичку али и конкретну заштиту, јер се налазе на Листи свјетског наслеђа (сјетимо се Дубровника!)

Процедура за упис на Листу је дугачка и сложена. Културно добро које се кандидује мора испунити бар један од 10 услова.

Услови које стећци задовољавају:

- То су јединствени свједоци ишчезлих културних традиција на простору БиХ, Хрватске, Црне Горе и Србије
- Стећци су изравно и конкретно повезани за догађања, вјеровања, начин живота, традиције, умјетничка и књижевна остварења која имају универзално значење

Стратегија No 1 Босна-локомотива

Тренутно БиХ предлаже више културних и природних добара за упис на Унескову листу. Међу њима су Столац, Почитељ, Благај, пећина Вјетреница и Сарајево као јединствен симбол мултикултурализма. Налазишта стећака у Радимљи и Блудињу су већ укључена на двије индикативне (тентативне) листе које је БиХ подастрла Комисији за свјетско културно наслеђе.

Циљ ове стратегије је да се остале државе на чијој територији се налазе стећци, тј. Хрватска, Црна Гора и Србија, наслоне на индикативне листе које је БиХ већ подастрла Комисији за свјетско културно наслеђе. Унеско гледа с благонаклоношћу на такву врсту иницијатива које су у складу с његовим идеалима, мисијом и циљевима.

Стратегија No 2 Свак за себе

Свака од држава у којој се налазе стећци представља своју властиту кандидатуру. Ова стратегија изгледа најмање адекватна, јер стећци се преливају преко територијалних граница споменутих балканских држава. Процедура уписа може у овом случају бити временски изузетно дугачка, а засигурно дужа од уобичајеног периода, зато што ставља Унескову комисију пред дилему кога изабрати.

Врло могућ исход је негативни одговор свим појединачним кандидататурама.

Стратегија No 3 **Tutti frutti**

Свака од споменутих земаља подастире властиту кандидатуру у категорији која укључује културно/природно добро истовремено:

- Стећци као изузетни културни феномен најчешће се налазе у природним окружењима изузетне љепоте и јединствености, а и они су такође угрожени (дивљом изградњом путева, итд.)
- Као што и стећци могу временом нестати ако се нешто не предузме, тако су и многобројни примјерци флоре и фауне (неки од њих ендемски) у опасности на мјестима гдје се налазе стећци. (Пећина Вјетреница је добар примјер за то.)

Недостаци ове стратегије су исти као они за стратегију No 2

Стратегија No 4 **Stick together**

Пошто се ради о културном добру и природним окружењима наднационалне врсте, комплет држава тј. БиХ, Црна Гора, Хрватска и Србија шаљу заједничку кандидатуру у категорији комбинација културно/природно добро. Представници ове четири државе треба да се договоре ко ће бити 'мотор' кандидатуре. Предност ове кандидатуре је да бивши противници постану савезници, окупе се око заједничког пројекта и подијеле одговорност.

Овакву врсту кандидатуре Унеско подржава и фаворизује јер одговара циљевима, мисији и идеалима ове међународне организације.